

NICULESCU

BABEL

În jurul lumii în 20 de limbi

ВАВИЛОН

بابل

बाबल

Gaston Dorren

GASTON DORREN

Babel

În jurul lumii
în 20 de limbi

Traducere:
Elena Zamfir

NICULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DORREN, GASTON

Babel : în jurul lumii în 20 de limbi / Gaston Dorren ; trad.: Elena Zamfir. -

București : Editura Niculescu, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-38-0450-2

I. Zamfir, Elena (trad.)

81

008

© Gaston Dorren, 2018

Titlu original: *BABEL. Around the World in Twenty Languages*,
by Gaston Dorren

© Editura NICULESCU, 2020

Bd. Regiei 6D, 060204 – București, România

Telefon: 021 312 97 82; Fax: 021 314 88 55

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Comenzi online: www.niculescu.ro

Comenzi e-mail: vanzari@niculescu.ro

Comenzi telefonice: 0724 505 380, 021 312 97 82

Redactor: Liliana Scarlat

Tehnoredactor: Lucian Curteanu

Coperta: Carmen Lucaci

ISBN 978-606-38-0450-2

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.

Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener și distribuitor oficial **OXFORD UNIVERSITY PRESS** în România.
E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

Cuprins

Introducere.....	9
Douăzeci de limbi: jumătate de lume	
20 Vietnameza <i>85 de milioane</i>	15
Drumeție lingvistică	
19 Coreeana <i>85 de milioane</i>	37
Sunet și simțire	
18 Tamila <i>90 de milioane</i>	57
O chestiune de viață și de moarte	
17 Turca <i>90 de milioane</i>	73
Îmbunătățită fără doar și poate	
16 Javaneza <i>95 de milioane</i>	91
Vorbind de sus, vorbind de jos...	
15 Persana <i>110 milioane</i>	105
Făuritori de imperii și muncitori în construcții	
14 Punjabi <i>125 de milioane</i>	125
Tonul dă mesajul	
13 Japoneza <i>130 de milioane</i>	141
Separare lingvistică pe genuri	
12 Swahili <i>135 de milioane</i>	155
Multilingvismul nonșalant al Africii	
11 Germana <i>200 de milioane</i>	175
O limbă excentrică în Europa Centrală	

10 Franceza 250 de milioane	191
Jos cu „la différence!”	
9 Malaeza 275 de milioane	209
Câștigătoarea	
8 Rusa 275 de milioane	225
Despre ce înseamnă să fii indo-european	
7 Portugheza 275 de milioane	241
David printre Goliați	
6 Bengali 275 de milioane	257
Campioni mondiali la <i>abugida</i> -uri	
5 Araba 375 de milioane	279
Mic dicționar al arabei de toate zilele	
4 Hindi-Urdu 550 de milioane.....	299
Întotdeauna este ceva care ne desparte	
3 Spaniola 575 de milioane	317
¿ <i>Ser</i> sau <i>estar</i> ? Aceasta-i întrebarea!	
2 Mandarină 1,3 miliarde	333
Un sistem de scriere mitic	
2b Japoneza (din nou)	352
Un sistem de scriere nesistematic	
1 Engleza 1,5 miliarde.....	363
O lingua franca specială?	
Note de final.....	381
Bibliografie și sugestii pentru lecturi suplimentare.....	383
Mulțumiri	389
Credite foto	391

13

Japoneza

日本語

nihongo

130 de milioane de vorbitori

Toți cei 127 de milioane de locuitori ai Japoniei vorbesc japoneza ca limbă maternă. Între 2,5 și 3,5 milioane de persoane de origine japoneză trăiesc în alte părți, mai ales în Brazilia și Statele Unite; unii dintre ei nu mai vorbesc japoneză.

Japoneza

FAMILIE: S-au făcut multe încercări de a încadra japoneza într-o familie (altaică, austroneziană sau chiar dravidiană), dar până la urmă niciuna nu s-a dovedit convingătoare. E posibil ca limba să fie un amestec al limbilor vorbite de locuitorii originali ai arhipelagului, cunoscuți sub numele de Jōmon, și al limbilor nou-veniților din mileniul I î.Hr., numiți Yayoi.

SCRIERE: Japoneza folosește un trio năucitor de scrieri – hiragana (scrierea principală, care are 46 de caractere), katakana (cu silabe suplimentare pentru cuvintele străine) și kanji (caractere chinezești), precum și romaji (alfabetul latin). Mai multe detalii despre asta în Capitolul 2b, după capitolul dedicat caracterelor chinezești.

GRAMATICĂ: Cuvintele japoneze pot să primească șiruri de terminații. Caracterul aglutinant a fost unul dintre principalele motive pentru care japoneza a fost încadrată, alături de coreeană, turcă și alte limbi mai puțin vorbite, în familia altaică (o idee acum discreditată). Japoneza nu are gen, nu are plural și nu are articole. Verbele se conjugă, dar nu după persoană (eu, tu etc.). Adjectivele nu sunt o categorie morfologică separată; unele se comportă ca verbe, altele ca substantive.

SUNETE: Vocalele pot fi lungi sau scurte, dar nu apar niciodată în diftongi. Structura silabelor este foarte simplă. Durata silabelor și a cuvintelor se măsoară în unități numite *mora*, o noțiune tipic japoneză (deși cuvântul este din latină). Tonul e relevant pentru sensul cuvintelor, dar într-o măsură destul de limitată și în feluri diferite în dialecte diferite.

ÎMPRUMUTURI: Tradițional din mandarină și din alte limbi chineze; în zilele noastre din engleză.

EXPORTURI: Cuvinte precum *bonsai*, *emoji*, *anime*, *judo*, *jujitsu*, *karate*, *karaoke*, *sake* (băutura), *sushi*, *wasabi*, *futon*, *geisha* („gheișă”), *gingko*, *go* (jocul), *hara-kiri*, *kamikaze*, *haiku*, *honcho* („șef”), *manga*, *sumo*, *origami*, *tempura*, *koi*, *shogun*, *kimono*, *tofu*, *tsunami*, *samurai*, *tycoon* („magnat”) și multe altele. Mandarină a împrumutat mai multe cuvinte din japoneză decât din oricare altă limbă.

OLANDEZĂ: Japoneza are un număr surprinzător de mare de împrumuturi din olandeză, datorită faptului că, în perioada 1641-1858, Olanda a fost singura țară europeană căreia i s-a permis să facă comerț cu Japonia, devenind astfel poarta Japoniei către cultura occidentală. Iată câteva exemple: BURIKI („farfurie de metal”, din BLIK în olandeză), KARAN („robinet”, din KRAAN), SUKOPPU („cazma”, din SCHOP) și ZUKKU („pânză”, din DOEK).

13. Japoneza

Separare lingvistică pe genuri

VORBESC FEMEILE și bărbații aceeași limbă? Pare evident că răspunsul este „da”: oamenii vorbesc limba maternă, indiferent de gen. Pe de altă parte, răspunsul este „nu” dacă prin *limbă* înțelegi „lucrurile pe care le spun oamenii” sau „felul în care vorbesc oamenii”. Femeile și bărbații nu vorbesc chiar în același fel, ne spun sociolingviștii și psihologii, și, deși vor să comunice, nu le vine ușor.

Dar există și un al treilea răspuns, care ne vine din Japonia. Pe de o parte, nu exagerăm deloc dacă spunem că toți japonezii vorbesc limba japoneză – Japonia e neobișnuit de monolingvă. Pe de altă parte, diferențele lingvistice dintre femei și bărbați merg mult mai departe de „lucrurile pe care le spun oamenii”. Limba are două versiuni, una pentru fiecare gen, și, spre deosebire de toate celelalte cazuri din lucrarea de față, *gen* nu se referă aici la un fenomen lingvistic, ca în fraza „germana are trei genuri, araba are două”. În japoneză este vorba de genul *uman*; despre sex văzut dintr-o perspectivă socială, mai degrabă decât biologică.

Genul oamenilor contează în multe alte limbi. Dacă ești spaniol și vrei să spui asta în spaniolă, o să spui SOY ESPAÑOLA dacă ești femeie și SOY ESPAÑOL dacă ești bărbat (și dacă nu te identifici cu genurile tradiționale e nevoie de un compromis lingvistic sau de creativitate). Asta pentru că în spaniolă și în alte câteva limbi europene genul gramatical este determinat de genul social (sau, dintr-o perspectivă mai tradițională, de sexul biologic). În funcție de gen alegi formele adjectivelor, substantivelor, pronumelor și uneori ale verbelor.

Japoneza este diferită. Genul gramatical nu există. Dar femeile și bărbații trebuie să vorbească versiuni diferite ale limbii. Și nu este

Acest video de pe YouTube o să vă învețe în doi timp și trei mișcări să vorbiți onna kotoba – limba japoneză a femeilor.

vorba de un fenomen marginal, una dintre nuanțele surprinzătoare pe care lingviștii le descoperă câteodată, când studiază în profunzime mecanismele limbii, oricare ar fi ea. În societatea japoneză, ONNA KOTOBA, JOSEIGO sau FUJINGO – „limba femeilor” – e considerată o parte separată a limbii naționale, iar elitele culturale țin foarte mult să mențină această stare de lucruri*.

Ce se petrece aici? Cum a produs istoria versiunea specială a limbii, destinată femeilor? Ce anume deosebește versiunea asta de... de ce anume? De limba bărbaților? Sau există și o versiunea neutră a limbii?

Să începem cu ultima întrebare: cea mai mare parte a limbii, de fapt aproape toată, e considerată neutră. (Asta aduce un pic cu *ngoko*, registrul de bază al javanezei care, în general, nu e nici politicos, nici nepoliticos.) Dincolo de ea, există varietăți separate pentru femei și pentru bărbați. Dar există o diferență importantă. Folosirea limbii bărbaților, care are un caracter oarecum nepoliticos, autoritar, e aproape cu totul opțională, și băieții nu sunt *învățați* s-o folosească. Mai

* Aceasta este interpretarea pe care o dau eu primei fraze din cartea *Gen, limbă și ideologie*, a sociolingvistei Momoko Nakamura: „Limba femeilor e un concept lingvistic foarte important din punct de vedere social și reprezintă o valoare culturală importantă în Japonia.” (n. a.)

degrabă își formează singuri obiceiul s-o folosească, așa cum în alte părți copiii învață argoul străzii. Limba femeilor, pe de altă parte, nu e chiar așa opțională: părinții și profesorii își dau toată silința să educe fetele să folosească versiunea corespunzătoare. Dar asta înseamnă că versiunea neutră a japonezei nu este neutră în adevăratul sens al cuvântului: o parte din ea e un teritoriu rezervat bărbaților, care au, pe deasupra, și un registru special la dispoziție, deosebit de masculin. Opțiunile femeilor sunt limitate, ele putând fie să se conformeze și să folosească versiunea pentru femei, fie să atragă dezaprobarea societății, cu alte cuvinte, fie se supun, fie plătesc. Bineînțeles, femeile ca grup au o opțiune suplimentară: odată ce suficient de multe sunt dispuse să ignore regulile, întregul concept de „limbă a femeilor” va deveni mai puțin rigid. Și exact asta s-a întâmplat în ultimele decenii, după cum vom vedea mai târziu.

Prânzul formal e pe masa formală

Să intrăm în detaliile practice. Care sunt diferențele dintre japoneza femeilor și cea a bărbaților? Mai întâi, femeile tind să folosească versiuni mai lungi ale cuvintelor ca să le facă să sune – și cuvintele, și vocea lor – politicos. În engleză, ar fi ca și cum nu doar că ar folosi cuvântul arhaic „luncheon”, în loc de cuvântul uzual „lunch” („prânz”), ci ar face asta sistematic, spunând „tableon” în loc de „table” („masă”) și „floweron” în loc de „flower” („floare”). În japoneză, silaba de politețe se adaugă la începutul cuvântului: HANA („floare”) devine OHANA (și în scris, și oral).

Apoi, femeile și bărbații folosesc pronume diferite pentru a se referi la sine: WATASHI este un cuvânt care înseamnă „eu” și care poate fi folosit și de unii și de alții (deși sună cam formal când e folosit de bărbați), dar ATASHI e un cuvânt feminin, iar BOKU e pentru bărbații care sunt – sau vor să pară – tineri*. De fapt, ATASHI și BOKU

* Bărbați „tineri”? Da, sau chiar „băieți”. Japoneza diferențiază nu doar genurile, ci și, într-o anumită măsură, vârstele. (*n. a.*)

sunt chiar formele de persoana I singular care se găsesc în manualele de japoneză după care învață tinerii, tot așa cum manualele de engleză îi învață să folosească *he* („el”) și *she* („ea”) pentru persoana a III-a singular. Diferențe similare există pentru persoana a doua singular, „tu”.

Verbul „a fi”, DA, are și el forme diferite pentru femei și bărbați. Într-o propoziție de genul „acesta este un păianjen”, bărbații folosesc verbul, dar femeile nu. Cu alte cuvinte, bărbații spun ceva de genul „acesta este un păianjen”, în timp ce în limba femeilor aceeași propoziție sună „acesta un păianjen”. Ideea nu e că a doua versiune sună ciudat când e tradusă literal, asemenea versiuni sunt perfect firești în multe limbi, inclusiv în rusă (vezi Capitolul 3). Important de menționat este că femeile și bărbații aplică reguli gramaticale diferite.

Femeile japoneze nu au folosit întotdeauna un limbaj politic. În imagine, Izumi Shikibu, una dintre marile poete ale curții de la Kyoto, care a scris, la începutul secolului al XVII-lea, o serie de poezii de dragoste pasionale.

De asemenea, femeile și bărbații folosesc seturi diferite de „cuvintele” – cuvinte care nu sunt purtătoare de sens, ci sugerează atitudinea vorbitorului. Asemenea cuvinte sunt foarte frecvente în japoneză și sugerează tot feluri de subtexte, de la „te rog fii de acord cu mine” și „știm amândoi asta” până la „sunt sigur, ce naiba!” Și bărbații și femeile pot folosi *Ā* pentru „O!”, de exemplu în „O! ce frumos!”, dar doar femeile pot să folosească și *ARA* sau *MĀ*. Ca să exprime „mă întreb”, femeile ar spune *KA SHIRA*, în timp ce *KA NA* e mai neutru. Un exemplu foarte bine cunoscut e cuvântul feminin *WA*, care exprimă admirație sau emoție; e extrem de puțin probabil ca bărbații să-l folosească.

Unele cuvinte din vocabularul mai mult sau mai puțin de bază sunt asociate cu femeile (*IYĀN*, „nu”) sau cu bărbații (*MESHI*, „fel de mâncare”, *DEKAI*, „mare”). Există sinonime ale acestor cuvinte, care pot fi folosite și de unii și de alții (*IYA*, *GOHAN* și, respectiv, *ŌKII*).

În sfârșit, pronunția poate și ea să difere câteodată: bărbații pot reduce sunetul /ai/ la /ē/, dar ar fi lipsit de eleganță pentru o femeie să facă asta.

Nu există o regulă gramaticală propriu-zisă care să oblige femeile și bărbații să folosească limba corespunzătoare genului lor; dar să folosească elemente ale limbii celuilalt gen ar fi o încălcare a convențiilor sociale. Gândiți-vă la cazul unei femei care conduce o școală și care ar insista să i se spună „director”: ar fi ciudat, deși diferența dintre „director” și „directoare” este aproape ne semnificativă. Și mai ciudat ar fi dacă un bărbat ar insista să fie numit „directoare”, presa tabloidă ar da pe dinafară de bucurie!

Dar poate că acesta nu este cel mai bun exemplu, fiindcă esența diferenței dintre japoneza femeilor și a bărbaților este rafinamentul, faptul de a părea cizelată și grațioasă sau, din contră, a arăta că nu dai doi bani pe asemenea lucruri.

Cu mai mult de 20 de ani în urmă, profesoara mea de engleză mi-a spus că ar fi bine să nu imit obiceiul ei de a spune „Oh my gosh!” („O, doamne!”), întrucât submina într-o anumită măsură credibilitatea mea ca bărbat. E drept că lucrurile par să se fi schimbat acum, dar

încă e adevărat că vulgaritatea limbajului li se trece mult mai ușor cu vederea bărbaților, decât femeilor: e greu de imaginat o femeie câștigând alegerile prezidențiale dacă se știe că a spus „dă-i în puii mei*”. Cu alte cuvinte, și engleza are variații în funcție de gen. Dar în japoneză diferențele sunt mult mai importante: afectează mai multe aspecte ale limbii și sunt mult mai strict reglementate.

O mormăială virtuoasă

Mulți japonezi cred că „limba femeilor” este un fenomen antic, că s-a format din felul în care vorbeau femeile și că reflectă ceva ce au cu toatele în comun, și anume feminitatea. Cercetările moderne au pus convingător la îndoială toate aceste idei.

Unele diferențe dintre limba femeilor și limba bărbaților pot fi identificate încă din perioada Heian (794-1185). La vremea respectivă, se cuvenea ca femeile să evite cuvintele împrumutate din chineză, folosind în schimb cuvintele de origine locală. Același lucru era valabil pentru copii și pentru bărbații tineri, ceea ce însemna că doar bărbații maturi aveau privilegiul de a folosi vocabularul chinezesc; folosirea împrumuturilor din chineză conferea un aer intelectual felului în care vorbeau, așa cum se întâmpla cu folosirea cuvintelor latine în engleză. Ideea de a evita cuvintele chinezești a rămas vreme îndelungată o temă subliniată în tratatele despre limba femeilor. Folosirea unor asemenea cuvinte ar fi sugerat că femeile erau mai educate decât s-ar fi cuvenit.

Altă diferență importantă nu se referea la vocabular sau la gramatică, ci la ceva ce am putea numi comportament lingvistic sau comunicativ: femeile din perioada Heian erau încurajate să *nu* vorbească clar. Idealul era să mormăie ca pentru sine și să nu-și ducă la bun sfârșit propozițiile.

În următoarele patru secole, în timpul perioadelor Kamakura și Muromachi (1185-1333, 1336-1573), codul bunelor maniere pentru

* Aluzie la președintele american Donald Trump și la comentariile pe care le-a făcut despre femei. (*n. trad.*)

clasele de sus – care erau și despre etichetă, și despre morală – au început să proclame o nouă regulă: se cuvine ca femeia să vorbească cât se poate de puțin sau, dacă e absolut necesar să spună ceva, să vorbească foarte încet. Asta potrivit ideologiei confucianiste, care susținea că femeile trebuie să se supună bărbaților și că, vorbind, femeia ar putea distruge ordinea familiei și a întregii societăți. Deci există dovezi că diferențele în felul de a vorbi erau *norme*, nu descrieri ale comportamentului înnăscut. Nimeni nu pretindea că femeile sunt tăcute pentru că așa ar fi felul lor, ci că e mai bine pentru toată lumea dacă învățau să se poarte în felul acesta.

În această perioadă și mai ales începând din secolul al XIV-lea, a apărut la palatul imperial un nou fenomen, care se va dovedi de mare importanță în secolele următoare. Nobilele care serveau la palat (echivalentul japonez al „doamnelor de onoare” din Europa) au dezvoltat treptat un jargon ciudat, în care multe cuvinte, mai ales cele pentru obiectele de uz casnic, au fost schimbate radical sau chiar înlocuite de cuvinte nou inventate. Ca să dăm câteva exemple, MANJŪ („chiflă”) a fost prescurtat MAN, SHINPAI („grijă”) a devenit SHINMOJI și KŌ NO MONO („murătură”) a fost prescurtat, iar apoi prescurtarea a fost dublată, ajungând KŌ-KŌ. Alte cuvinte au fost înlocuite de o caracteristică senzorială a obiectelor respective, precedată de prefixul o-, un prefix care simbolizează respectul: apa rece (MIZU) a devenit OHIYA („o-rece”), dorada (TAI) a devenit O-HIRA („o-subțire”) și fasolea adzuki (AZUKI) a devenit O-AKA sau AKA-AKA („o-roșu”). Cuvintele chineze erau încă evitate, astfel încât KAJI („foc”) a fost înlocuit cu AKAGOTO (literal „lucru roșu”). Există mai multe teorii care încearcă să explice de ce nobilele de la curte au schimbat în felul ăsta vocabularul – de dragul discreției sau din dorința rafinată de a nu vorbi direct, sau din nevoia de comunicare între vorbitoare cu dialecte materne diferite, dar oricum ar sta lucrurile, jargonul s-a propagat treptat de la curtea imperială la palatul shogunului și la vilele samurailor.

Jargonul a fost adoptat și de bărbații nobili și pentru multă vreme a fost mai mult un semn distinctiv al clasei sociale decât al genului, deși în zilele noastre e cunoscut ca „limba doamnelor de la curte”.

Modernism și tradiție: să fie separarea pe genuri a limbii japoneze în declin?

În literatura din perioada respectivă există multe exemple de bărbați, inclusiv călugări și războinici, care vorbesc în stilul ăsta. Există și personaje masculine din clasele de jos care râd de acest fel de a vorbi al elitelor și-l maimuțăresc. Abia mai târziu au început cărțile de bune maniere să-i critice pe bărbații care vorbesc astfel, fenomen care, conform uneia dintre ele, este „dezgustător”, dar „des întânit.”

Nu vorbiți coerent

Acest citat de la 1687 ne introduce în următoarea etapă a istoriei Japoniei, cunoscută ca perioada Edo (1603-1868), când țara era izolată aproape cu totul de lumea exterioară. Asta e perioada când felul de a vorbi al elitei a ajuns treptat să fie asociat cu genul, nu cu clasa socială, mai ales în secolele XVIII-XIX. Datorită noilor coduri de bune maniere, care au început acum să circule în toate clasele sociale și care impuneau reguli mult mai complexe și mai restrictive decât în trecut, femeile care nu aparțineau elitelor au început să știe ce se cuvenea și ce nu se cuvenea din punct de vedere lingvistic. Era în continuare *de rigueur* să vorbească puțin și să evite cuvintele chinezești. Dar chiar unele cuvinte care nu erau de origine chineză trebuiau evitate, de exemplu SHIKATO („cu certitudine”) și IKIJI („mândrie”), probabil fiindcă certitudinile și mândria nu erau considerate feminine. Mai mult, se aștepta de la femei să-și presare limbajul cu prefixul O și cu sufixul MOJI, pe care le-am văzut mai sus, pentru că erau percepute ca având efectul de a îndulci cuvintele, făcându-le astfel mai feminine: GUSHI („păr”) suna prea dur, deci ar trebui pronunțat OGUSHI; în loc de SONATA („tu”), femeile ar trebui să se adreseze celorlalți cu SOMOJI.

Separarea pe genuri a limbii a trecut într-o nouă etapă începând de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când Japonia s-a modernizat rapid, după ce s-a deschis către lumea exterioară. Unul dintre elementele procesului de modernizare a fost standardizarea limbii, care fusese până atunci caracterizată de o diversitate imensă de dialecte; altul a fost introducerea noțiunii de egalitate în drepturi între femei și bărbați. Conceptul era, însă, interpretat ca „egali, dar fundamental diferiți”, iar noua limbă oficială nu era mai puțin separată decât cea anterioară. Un edict imperial din 1879 chiar promova în mod special existența a două limbi diferite, una pentru femei și alta pentru bărbați.

Educația primară universală, introdusă în 1886, includea și băieții și fetele, dar manualele oficiale erau diferite. Iată un citat dintr-un manual pentru fete (din 1893): „Abțineți-vă de la a vorbi. E indecent să vorbiți intenționat într-un fel androgen. Să vă adresați direct cuiva e o

dovadă de snobism. O femeie ar trebui să vorbească în așa fel încât să nu zgârâie urechile, ci să fie plăcută și molcomă și să nu fie coerentă... E deosebit de dezgustător să vezi o femeie care vorbește inteligent, ca și cum ar ști ceva foarte bine.”

În privința vocabularului și a gramaticii, limba femeilor a fost influențată de o versiune numită limba școlărițelor, un stil care a apărut printre elevele de elită din școlile secundare. Deși la sfârșitul anilor 1880 limbajul acesta era considerat vulgar, a fost acceptat pe scară largă în câteva decenii și de atunci încolo a fost considerat feminin și dovadă a unei educații de calitate. Era o inovație locală, care se potrivea perfect cu vechea separare lingvistică pe genuri, iar societatea japoneză a început repede să privească „limba școlărițelor” ca pe o parte antică, venerabilă a limbii, deși nu era absolut deloc așa. Limba femeilor nu fusese niciodată standardizată în cărți de gramatică și în manuale și multe dintre caracteristicile ei moderne erau invenții recente (ale școlărițelor), în timp ce multe elemente mai vechi (ale doamnelor de la curte) ieșiseră deja din uz.

Încă în viață, și o duce chiar bine

În deceniile recente, limba japoneză a devenit din ce în ce mai puțin separată pe genuri. Lingvista Yoko Hasegawa din Statele Unite a observat o schimbare uriașă în felul în care vorbesc personajele feminine în filme, seriale TV și producții teatrale în ultimii 25 de ani: felul lor de a vorbi este mai masculin decât înainte. Asta nu poate să fie fiindcă femeile voiau să-și însușească un fel de a vorbi cu mai mult prestigiu *cultural*, fiindcă statutul cultural superior era acordat, în mod tradițional, versiunii feminine a limbii. Dar Japonia a fost întotdeauna dominată, din punct de vedere social, economic și politic, de bărbați. Cucerirea teritoriului lingvistic masculin este o chestiune de putere, nu de prestigiu.

Deși regulile au devenit mai puțin rigide, vorbitorii de japoneză au rămas la fel de conștienți ca întotdeauna de existența versiunilor diferite pentru femei și bărbați. „Dacă ignori existența lor o să ajungi

la un moment dat să vorbești ca o fetiță japoneză – sau ca un băiețel – când nu asta aveai de gând”, scria *The Japan Times*, în 2009. Romancierii folosesc inteligent convențiile ca să sugereze genul personajelor și cititorii recunosc imediat aceste semnale, chiar dacă multe dintre ele sunt învechite. Nici traducerile nu sunt lipsite de astfel de elemente: într-un interviu dat unui ziar japonez, Angelina Jolie vorbește limba femeilor, ca și Hermione Granger în cărțile și filmele cu Harry Potter, deși nu este o opțiune realistă pentru vârsta pe care o are la începutul seriei.

Dar cel puțin codurile de bune maniere incredibil de misogine au dispărut, nu? Ei bine... s-au schimbat, dar când sociolingvista Momoko Nakamura a căutat într-o librărie online cuvintele JOSEI („femeie”) și HANASHIKATA („fel de a vorbi”), a găsit 73 de rezultate. Le-a analizat pe primele șapte și toate subliniau că „femeia poate să devină mai atrăgătoare schimbându-și felul de a vorbi; vorbind cu grație limba femeilor poate fi elegantă, înțeleaptă, frumoasă, fericită și iubită”. Nakamura a tras concluzia că asemenea cărți și succesul de care se bucură arată că limba femeilor o duce încă foarte bine.